

ODE AAN HET PALEIS VOOR VOLKSVLIJT

Definitief Ontwerp
31-05-2021
Studio Wessels Boer

Paleis voor Volksvlijt

Het Paleis voor Volksvlijt aan het Frederiksplein te Amsterdam was een geweldige suikertaart van ijzer en glas. Een droompaleis dat zijn gelijke niet kende. Het stond aan het einde van de Utrechtsestraat en was zo groot als een fors voetbalveld en meer dan 60 meter hoog.

Het tentoonstellingsgebouw met meerdere “verversingszalen” verrees in 1864 naar voorbeeld van het beroemde Crystal Palace in Londen.

Nadat de Amsterdamse armenarts en ondernemer Samuel Sarphati (*“De man, die sterke liefde voor zijn stad vereenigde met den durf en het doorzettingsvermogen om iets groots tot stand te brengen”*) de Great Exhibition had bezocht, richtte hij de Vereeniging voor Volksvlijt op.

De vereniging wilde de Nederlandse industrie vooruit helpen en voor werkgelegenheid en welvaart zorgen. Het paradepaardje van de Vereniging werd het Paleis voor Volksvlijt.

Een brand verwoestte het Paleis in 1929, en sindsdien heeft het bijna een mythische reputatie. Toen het afbrandde rouwde de hoofdstad. Het nieuws verspreidde zich even snel als het vuur. Binnen enkele uren wist men tot in Indië dat van het droompaleis alleen wat geveldelen en boogconstructies restten.

Het gebouw dat ervoor terugkwam, de Nederlandsche bank, maakte het gemis nog erger.

Diverse initiatieven voor fysieke herbouw van het Paleis zijn gestart, onder andere onder leiding van Wim T. Schippers, maar De Nederlandsche Bank peinst er niet over te verhuizen. Tot op de dag van vandaag wordt er om het Paleis getreurd. En hoewel het nog steeds voortleeft in de herinnering van veel Amsterdammers, weet de nieuwe generatie steeds minder wat zij mist.

Ontwerp Paleis voor Volksvlucht

Samuel Sarphati was geïnspireerd door het Crystal Palace in Londen. Door de industriële revolutie en de uitvinding van gietijzer en glas kon men ineens heel snel en 'luchtig' bouwen. Het Crystal Palace was hierdoor vrijwel doorzichtig en werd opgebouwd uit slechts een klein aantal repeterende onderdelen.

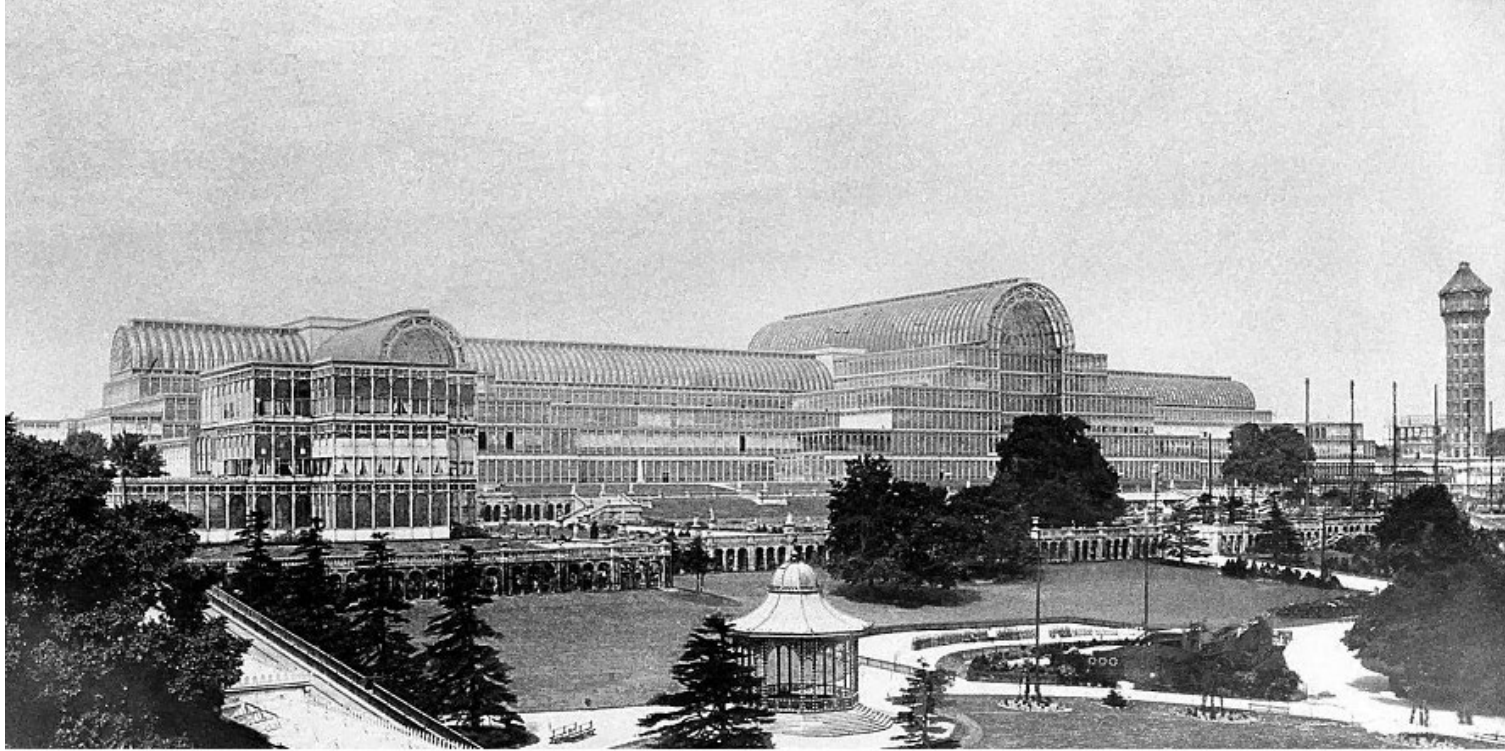
De Vereeniging voor Volksvlucht schreef in 1856 een prijsvraag uit, maar geen van de ingezonden ontwerpen werd bekroond. Cornelis Outshoorn (1810-1875) kreeg uiteindelijk de opdracht, waarschijnlijk omdat hij ervaring had met ijzeren constructies. Outshoorn was aanvankelijk werkzaam als ingenieur bij de Hollandsche Ijzeren Spoorwegmaatschappij.

Hoewel Outshoorn zich liet inspireren door de functionele luchtige bouwstijl van het Crystal Palace voegde hij daar heel veel ornamenten, koepels en torentjes aan toe.

Aanpassingen

In 1883 werd een U-vormige winkelgalerij aan het paleis toegevoegd waarbij een parkachtige binnentuin ontstond.

Vanwege financiële problemen werd de grote middenhal in 1890 in tweeën gedeeld: het ene deel werd concertzaal en het andere deel werd de Paleisschouwburg.

RESTAURATIE

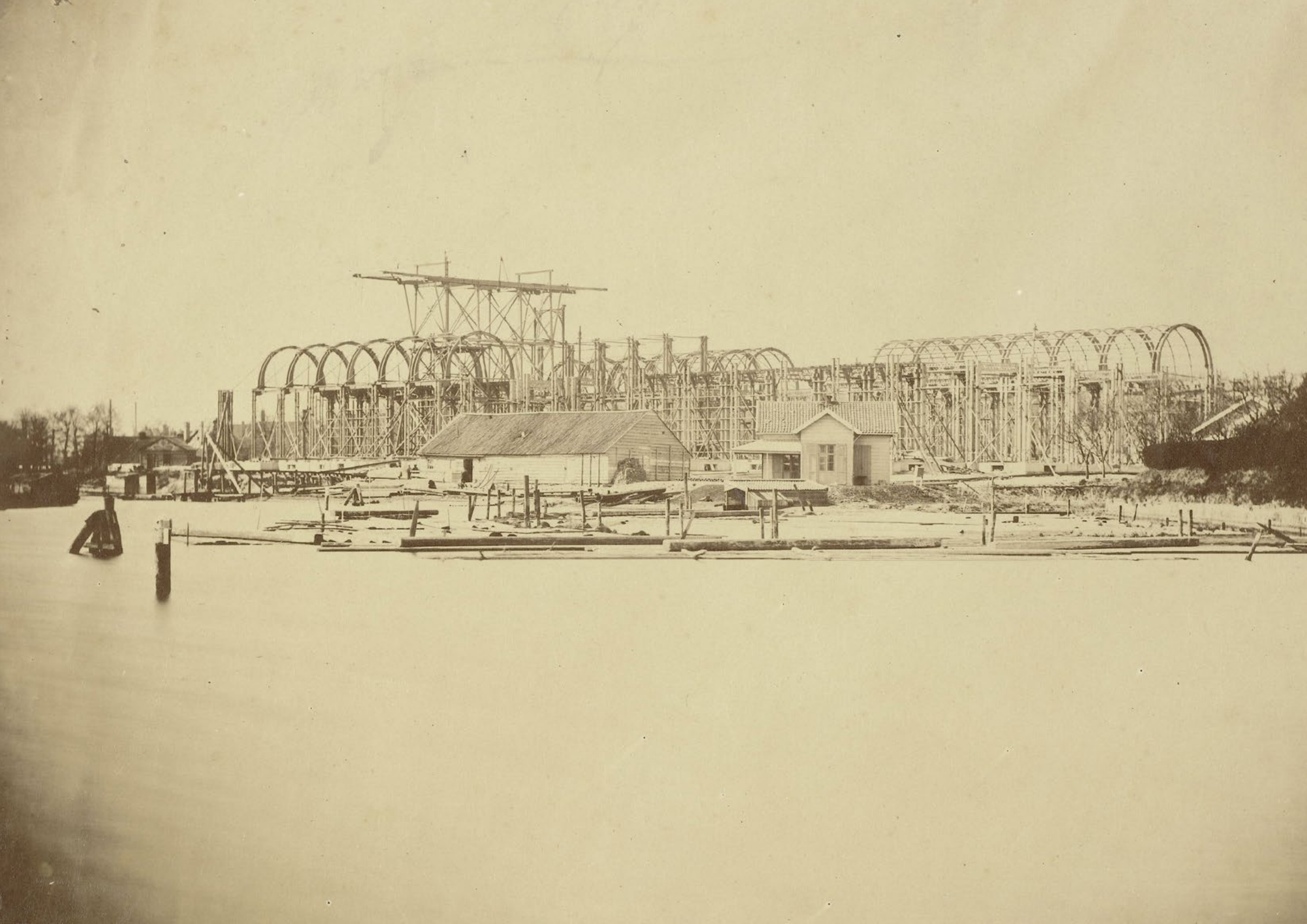

VERHUREN LINNENGOED AAN IE EEN
HANDDOEKVERHUUR
WESPERZIJDE (OMVAL) **NEDERLAND** TELEFOON 24368

Rinso

US
URVILLE

Sarphatipark

Het Sarphatipark is een rechthoekig park van 4,5 hectare midden in de Amsterdamse woonwijk De Pijp in stadsdeel Zuid. Wederom was het de Amsterdamse joodse weldoener Samuel Sarphati die het initiatief nam voor het aanleggen van een park in Amsterdam-Zuid. Voor Sarphati is in 1886 een monument gebouwd, met een borstbeeld dat kijkt in de richting van het voormalige Paleis.

Tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog kregen alle naar joden vernoemde straten een andere naam. Het Sarphatipark werd in augustus 1942 omgedoopt tot Bollandpark, naar de filosoof Gerard Bolland. Ook werd uit het monument voor Sarphati diens borstbeeld door de Duitse bezetters verwijderd. Nog geen tien dagen na de bevrijding werd de naamswijziging teruggedraaid en de buste teruggeplaatst.

Leeg platform

In 2004 heeft het park een grote opknapbeurt gekregen. Een belangrijke doelstelling was het verbeteren van de waterkwaliteit. Zo is in de noordoosthoek, naast het zogenaamde “Liedesbruggetje”, een helofytenfilter gecreëerd, in de vorm van een moerasachtige vijver met zand, grind en riet. Hierin komt water vanuit de Amstel, dat in deze vijver gezuiverd wordt alvorens het naar de andere vijvers doorloopt.

Voor het liefdesbruggetje ligt in de vijver een leeg platform. Stichting het Nieuwe Zuiden en buurtbewoner Ben Kremer zagen hier een prachtige kans voor een fysieke herinnering aan het Paleis voor Volksvlijt, immers één van de markantste prestaties van Sarphati. Na een succesvolle toetsing (660 stemmen in de finaleronde) tijdens de Buurtbudget-prijsvraag voor de Pijp/Zuid/Rivierenbuurt, vroeg de stichting Studio Wessels Boer een ontwerp te maken.

Paleis voor Volksvlijt (of stadseend)

Het platform in de vijver is in principe bedoeld voor kunst, maar wordt ook door eenden en andere watervogels gebruikt. We willen hen als belangrijke parkbewoners niet in de weg zitten.

In eerste instantie werd er daarom over gedacht om een eendenhotel te maken naar het Paleis voor Volksvlijt. Al snel bleek echter, dat we de eenden geen plezier zouden doen met een eendenhotel.

Volgens ornithologen kruipen eenden namelijk niet graag ergens in. Ze houden liever het overzicht en je maakt ze, in tegenstelling wat wij denken, niet blij met een beschut plekje.

Alleen als ze gaan broeden zoeken eenden beschutting; ze bouwen dan het liefst in het struikgewas een nest.

Bij gebrek aan beschutting aan de waterkant is een broedkorf op het water is een goed alternatief.

Inspiratie en artistieke uitgangspunten

Het schetsontwerp is niet zonder meer een verkleining van het originele Paleis voor Volksvlucht. Het moet een luchtige gedaante van het gebouw zijn wat op zichzelf staat en op zijn plek is op het platform in het Sarphatipark. Een lichte representatie, als ware het omhulsel van een geest die nog rondzwerft in het park en die je nieuwsgierig maakt naar zijn herkomst.

Zowel de oorspronkelijke maquette, de skeletbouw, als de resten van het gebouw na de brand bezitten een ijle schoonheid. Want hoewel Outshoorn zich liet inspireren door de functionele luchtige bouwstijl van het Crystal Palace voegde hij daar heel veel ornamenten, koepels en torentjes aan toe. Eigenlijk ging hij daarmee voorbij aan de oorspronkelijke inspiratie van Sarphati.

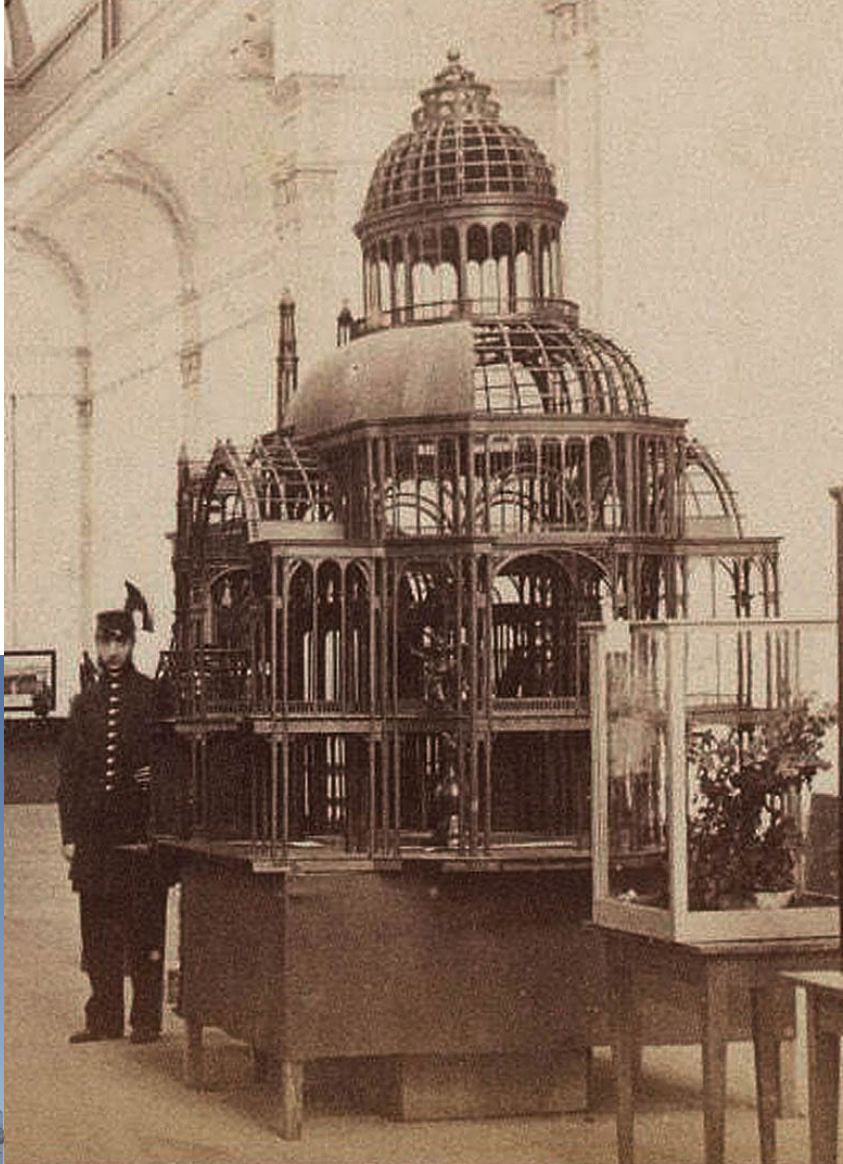
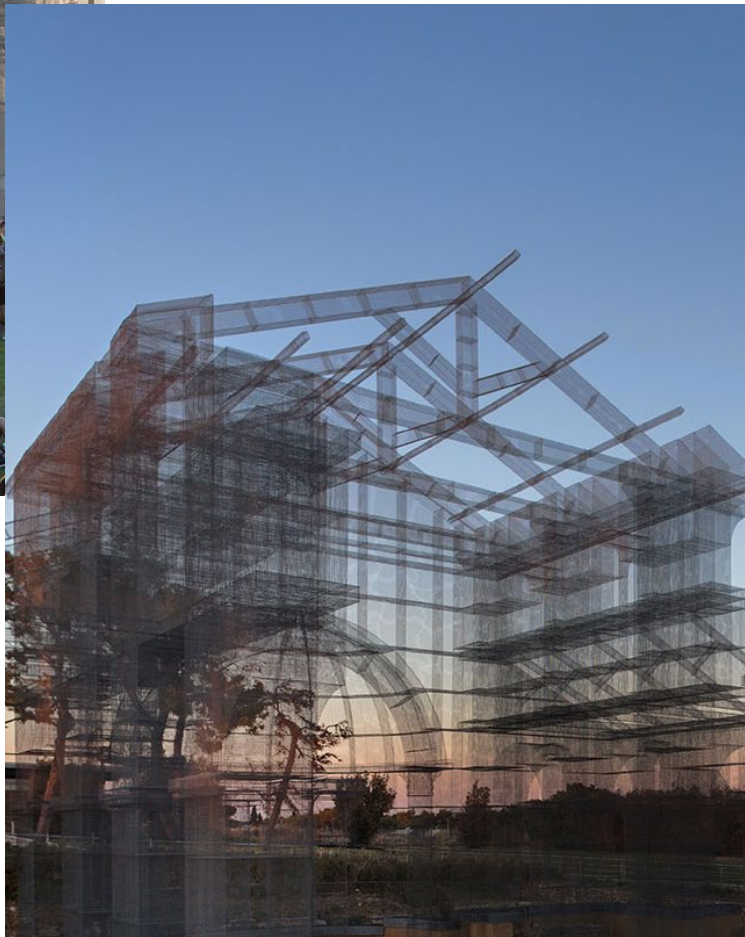
Onder deze laag versieringen bevindt zich echter, net als bij het Crystal Palace, wel degelijk een kenmerkende heldere structuur. Symmetrisch en ritmisch herhalen de ribben zich in een zorgvuldig gekozen grid, om samen het elegante silhouet van het paleis te vormen. Dit ritmische silhouet heb ik zo kernachtig mogelijk naar voren willen brengen.

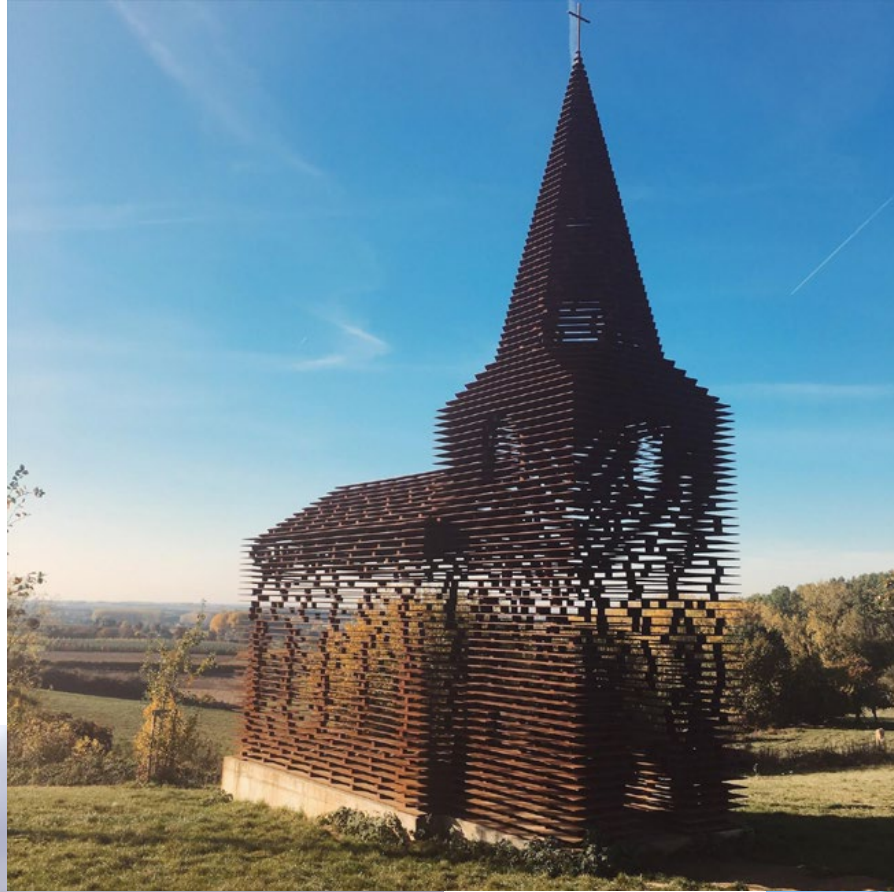
Het Paleis voor Volksvlucht stond voor de bevordering van het welzijn van de mens. Dit paleisbeeld wordt echter geplaatst in een heel andere tijd, is in plaats van heel groot heel klein, en heeft nu het dier als gebruiker.

In plaats van de godin Victoria, die bovenop het oude Paleis stond, komt nu een beeldje van een eend in Fenix houding.

Qua bouw materiaal wil ik graag metaal gebruiken, zo kenmerkend voor die tijd. Waar in de negentiende eeuw gietijzer eigentijds was, ligt nu lasersnijden voor de hand.

Praktisch gezien is het belangrijk dat eenden en andere vogels er moeiteloos tussendoor kunnen scharrelen en dat de poep zo min mogelijk kan ophopen.

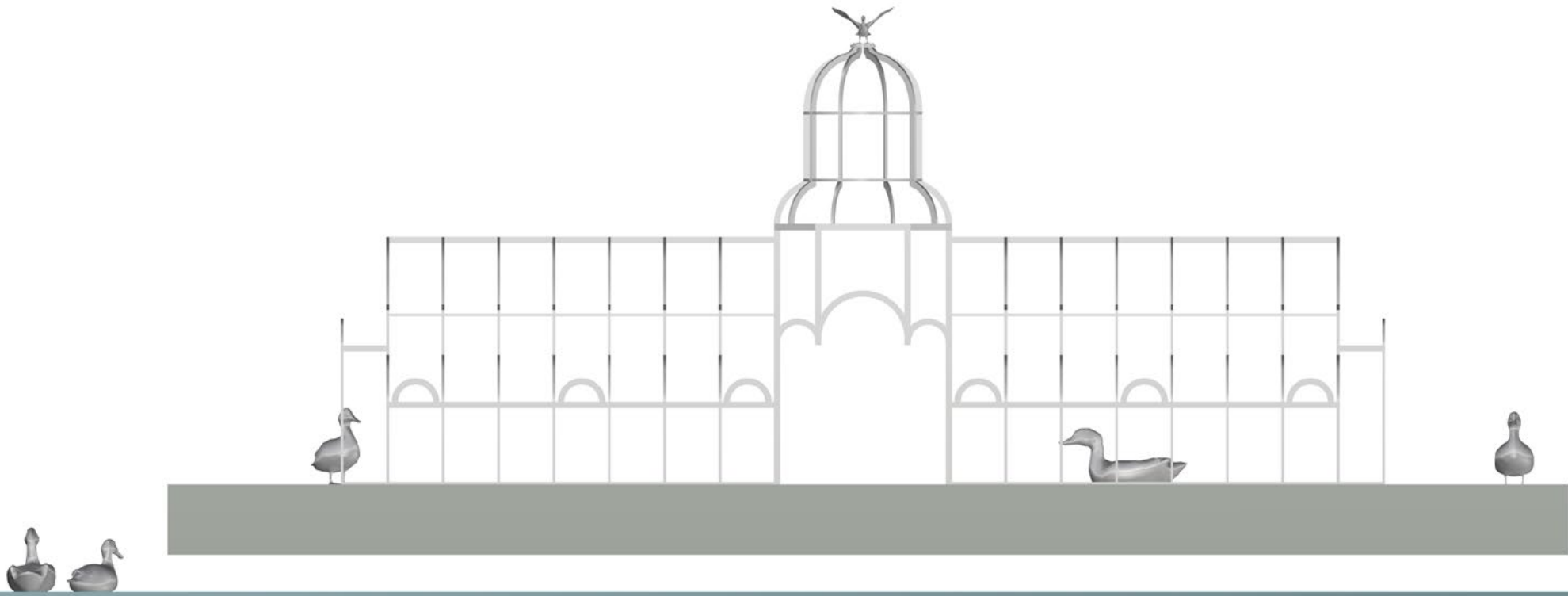

Het schetsontwerp

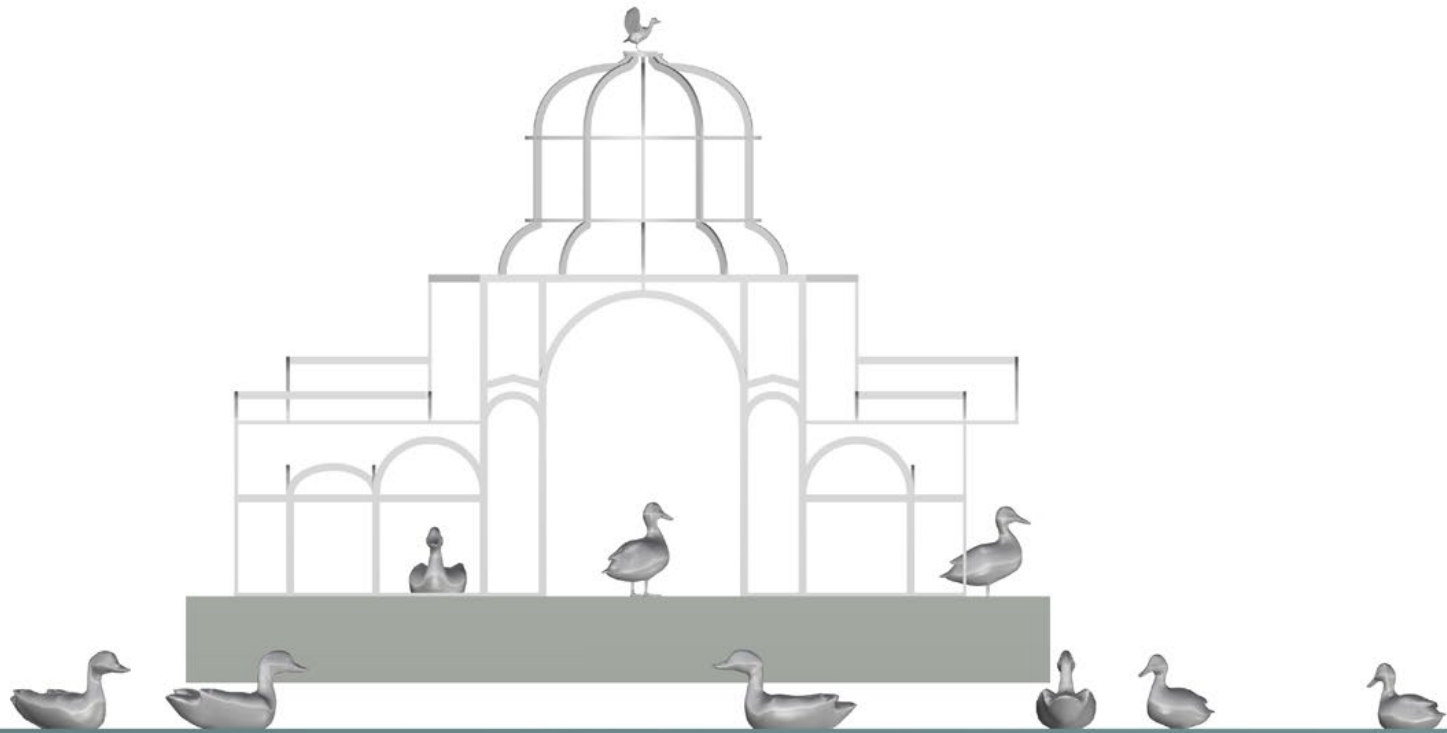
Door alleen de hoofdlijnen van het gebouw te materialiseren in lasergesneden ribben van 8 bij 18 mm, is een ijl en transparant bouwwerk ontstaan. Het consequente gebruik van de bredere voorzijde of juist de dunne zijkant van de ribben benadrukt daarbij de grafische signatuur.

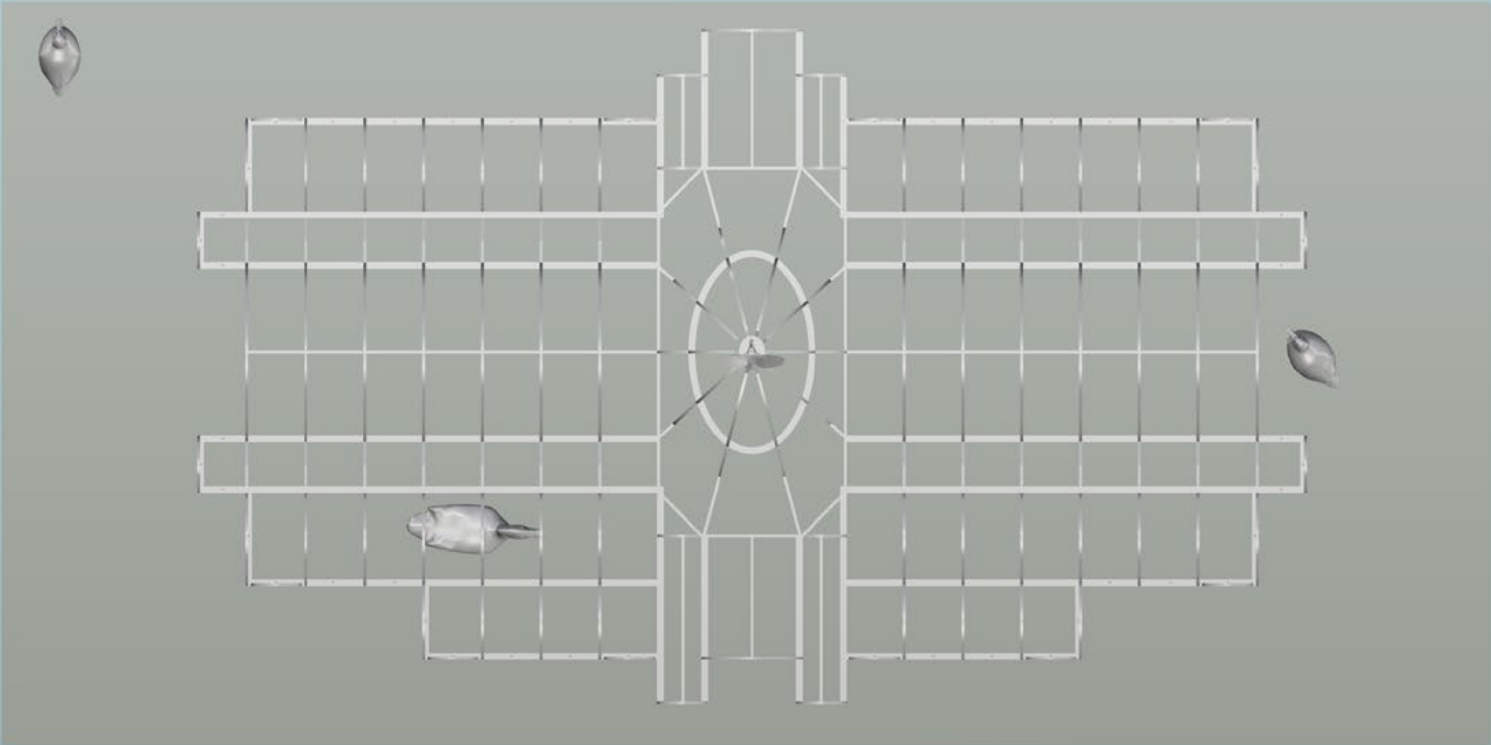
Het werk speelt met de hoek van waaruit je kijkt en transformeert van heel open en leesbaar tot een wolk van staal. Maar hoe je er ook naar kijkt, het is duidelijk herkenbaar het Paleis voor Volksvlijt.

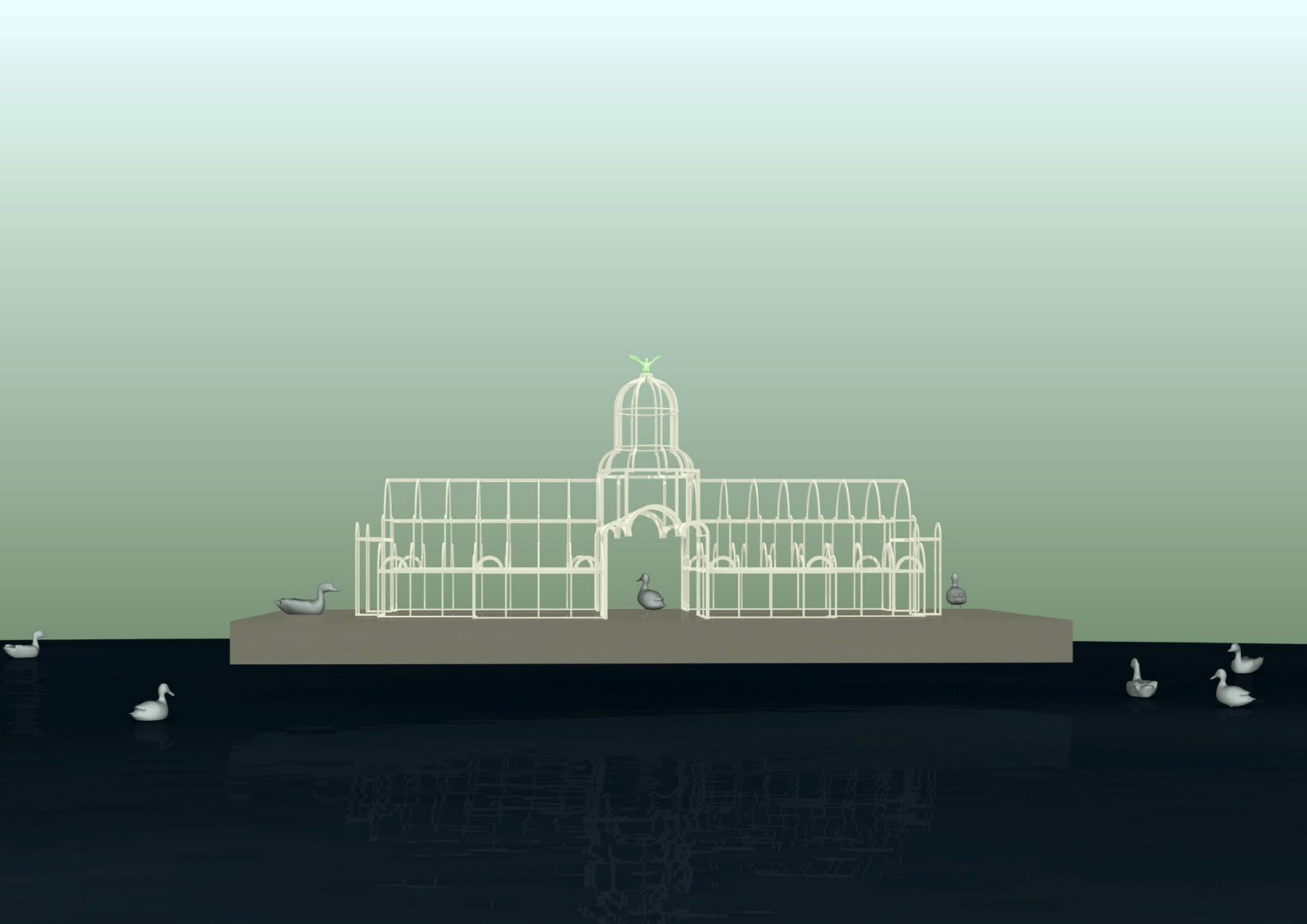
In al haar ijlheid gaat ze moeiteloos op in haar omgeving zonder weg te vallen en geeft ze de eend de ruimte.

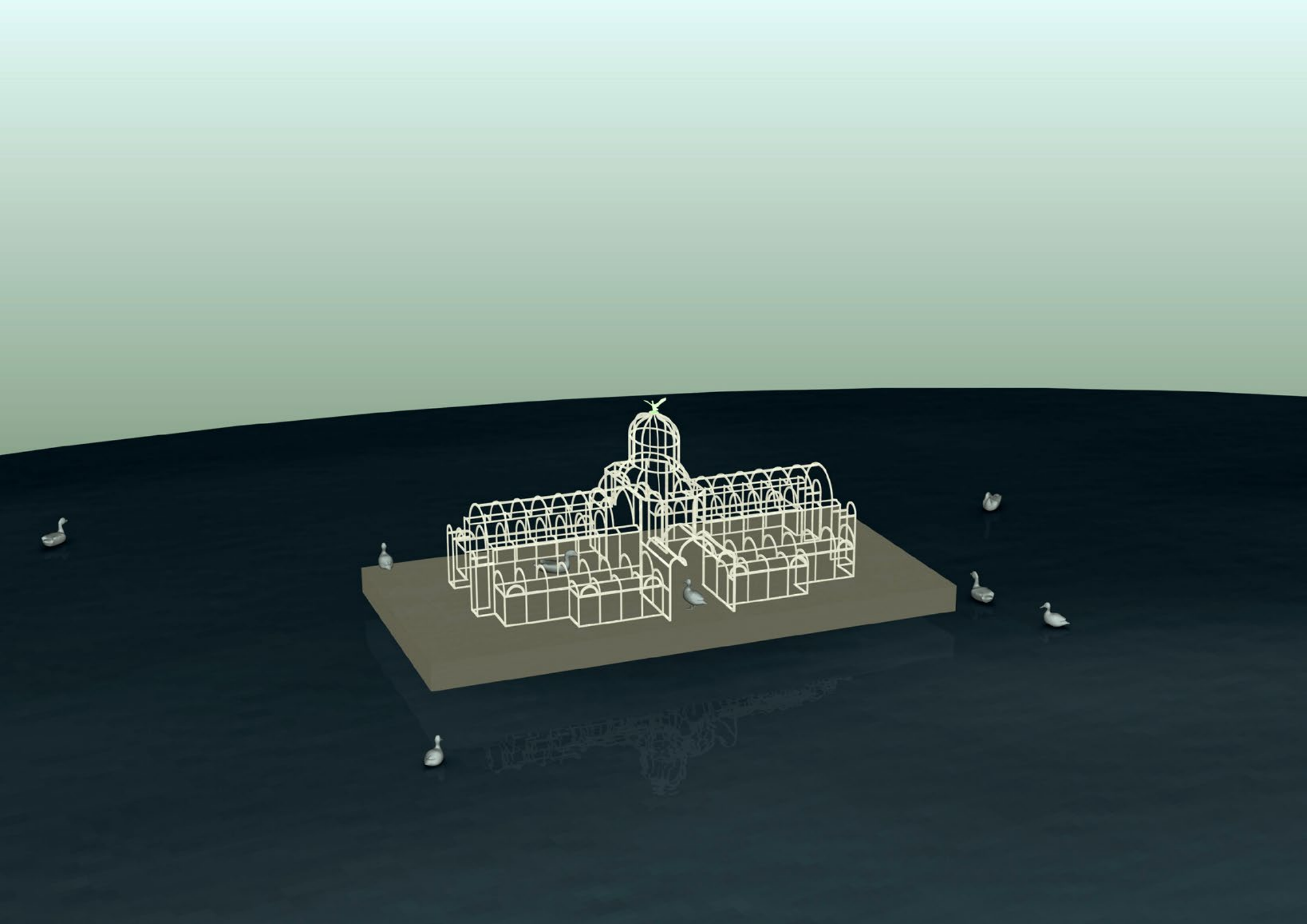

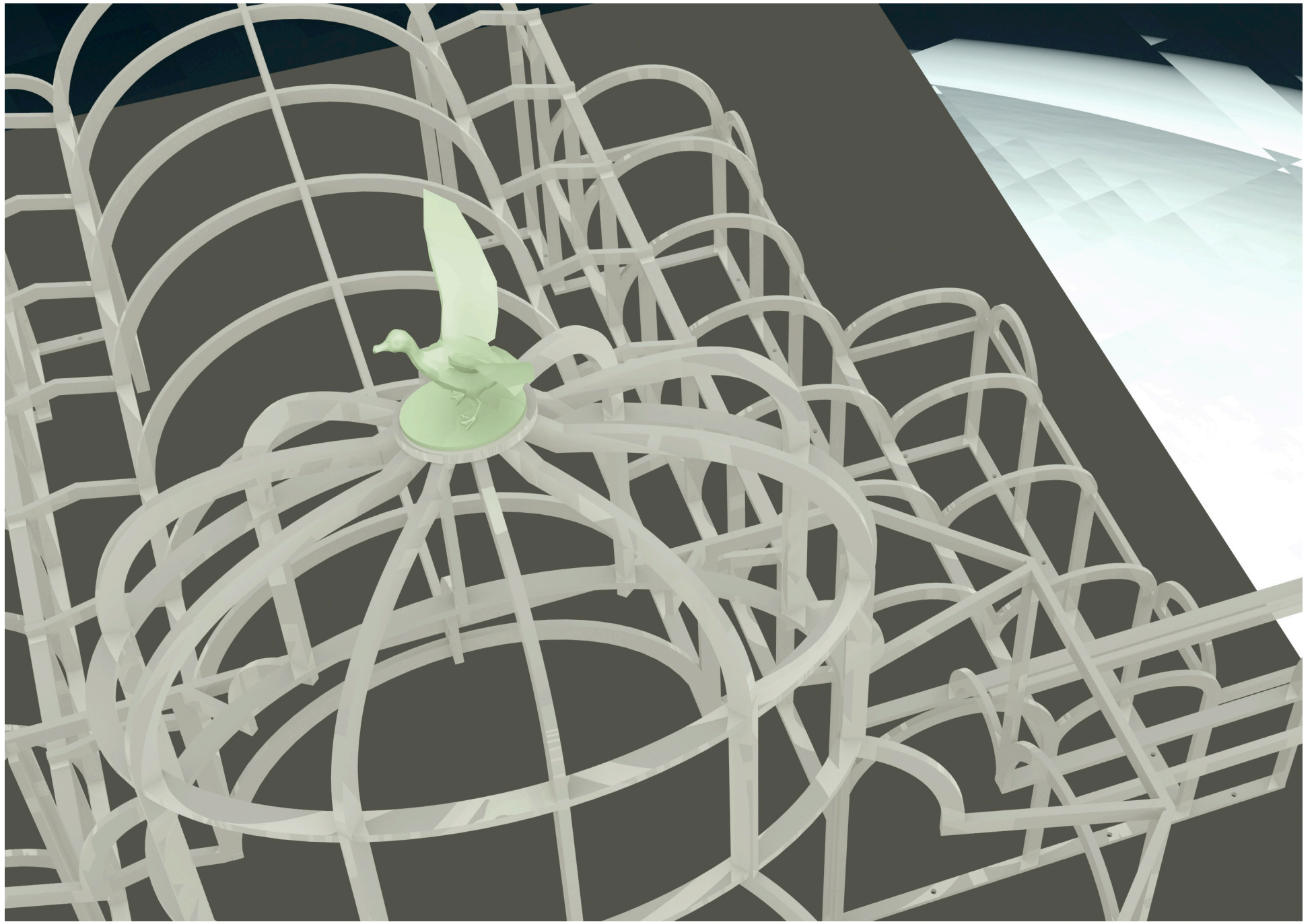

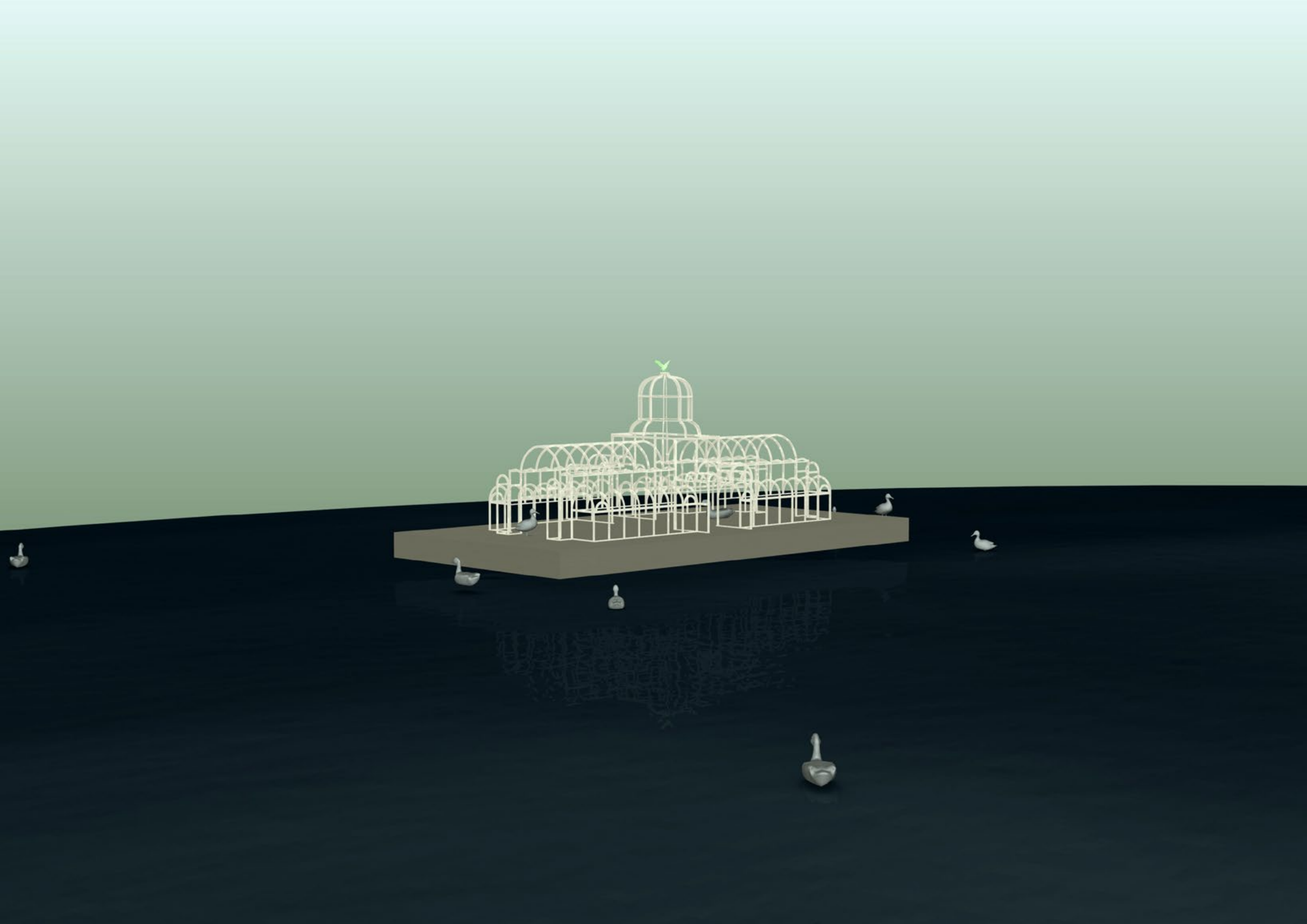

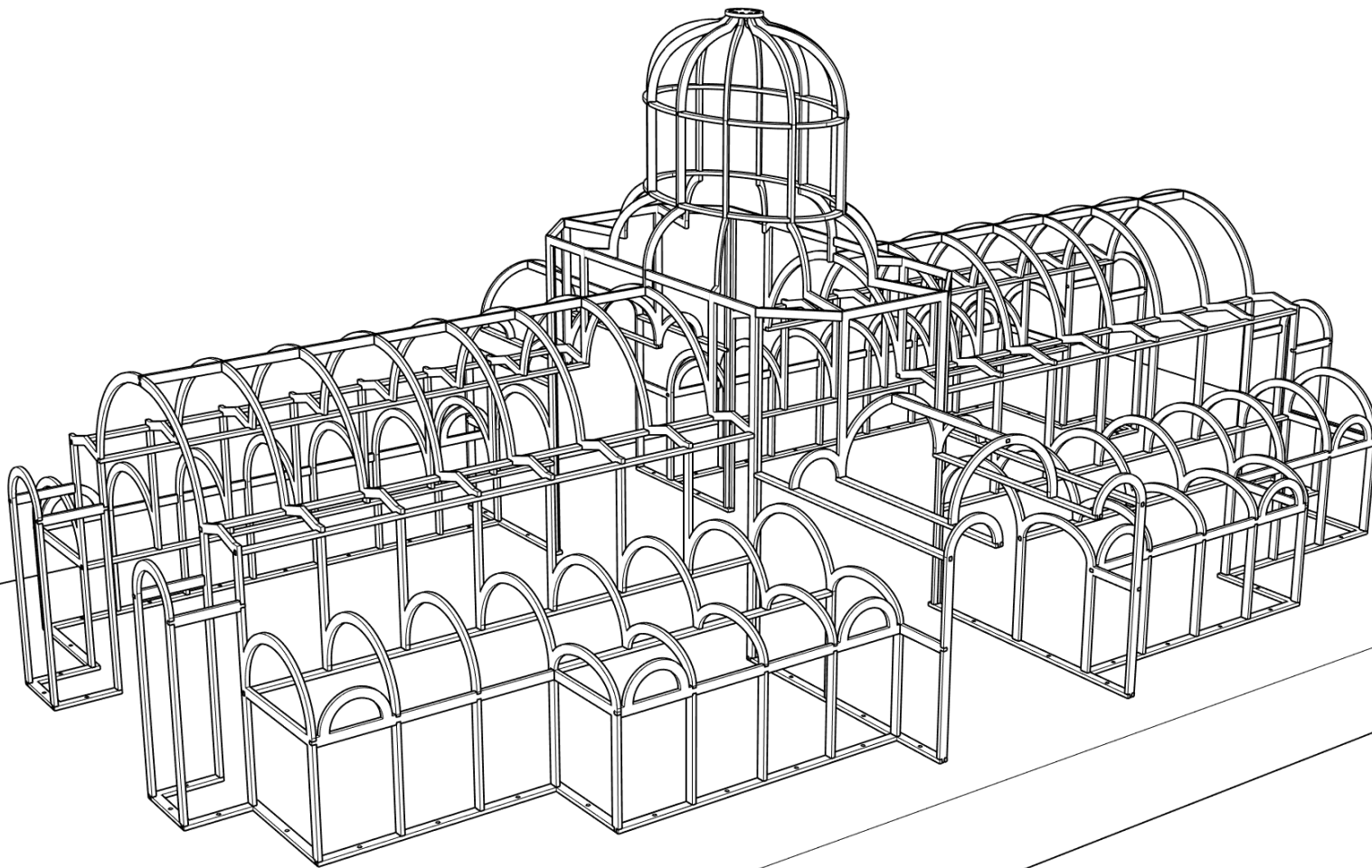

Techniek

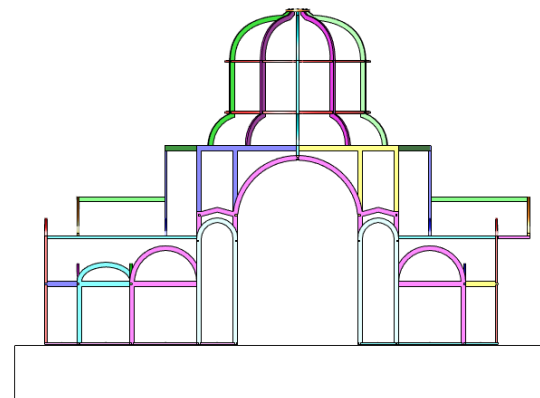
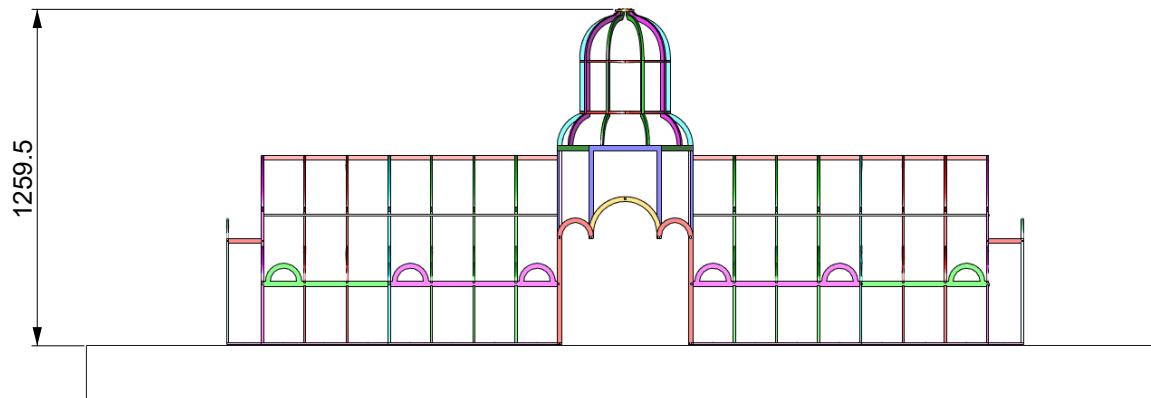
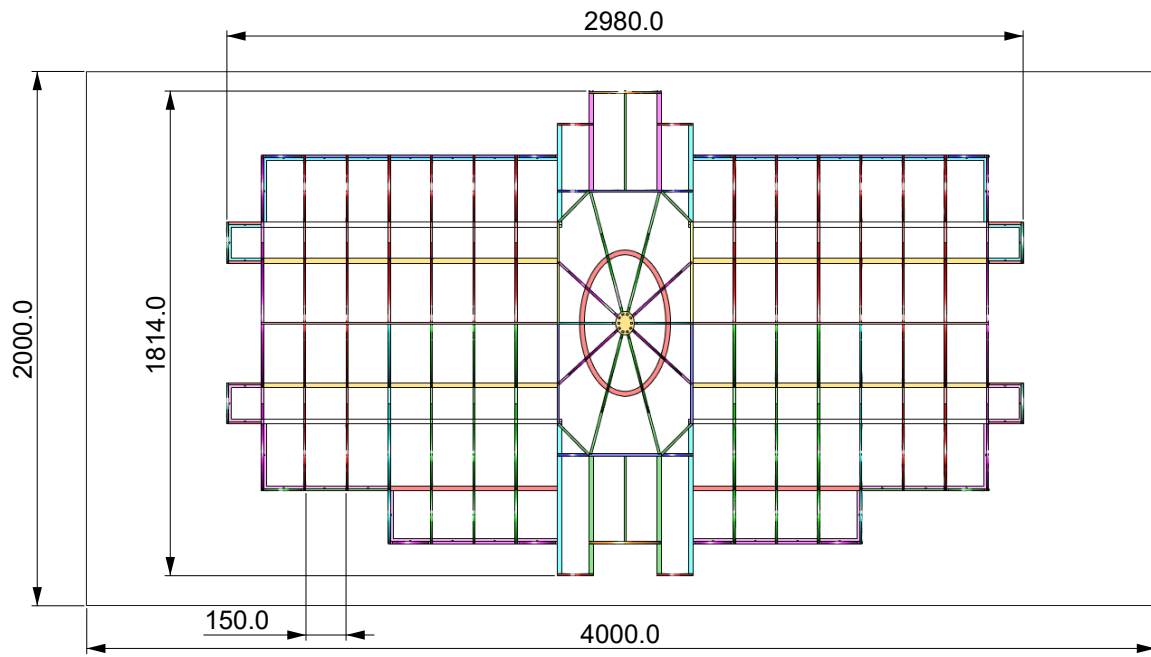
Het frame wordt gemaakt van roestvaststalen (304) ribben van 8 mm dik en 18 mm breed. Alle ribben worden lasergesneden en passen met nokjes in elkaar. Vervolgens wordt alles afgelast, geschuurd, geborsteld, en voor de conservering gebeitst en gepassiveerd.

Het beeldje wordt gegoten van brons.

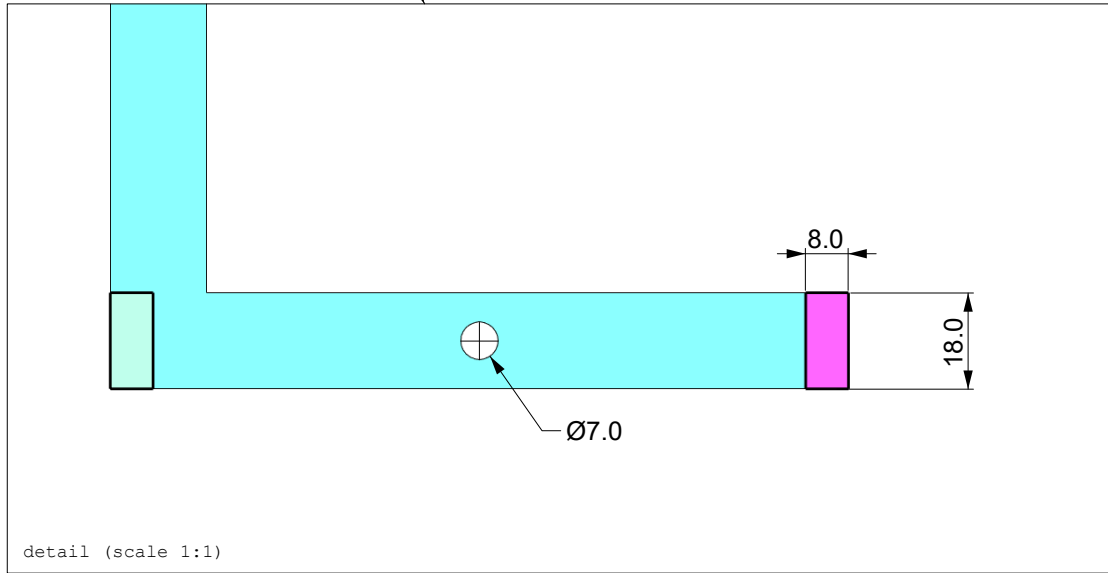
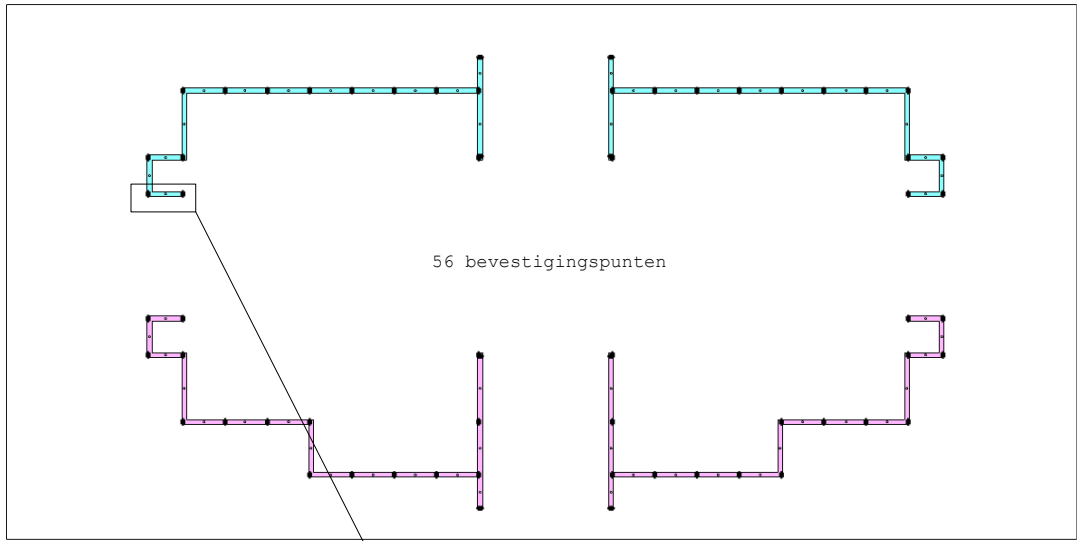
Het geheel wordt met anti-diefstalschroeven en pluggen verankerd aan het betonnen platform.

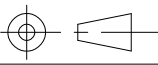

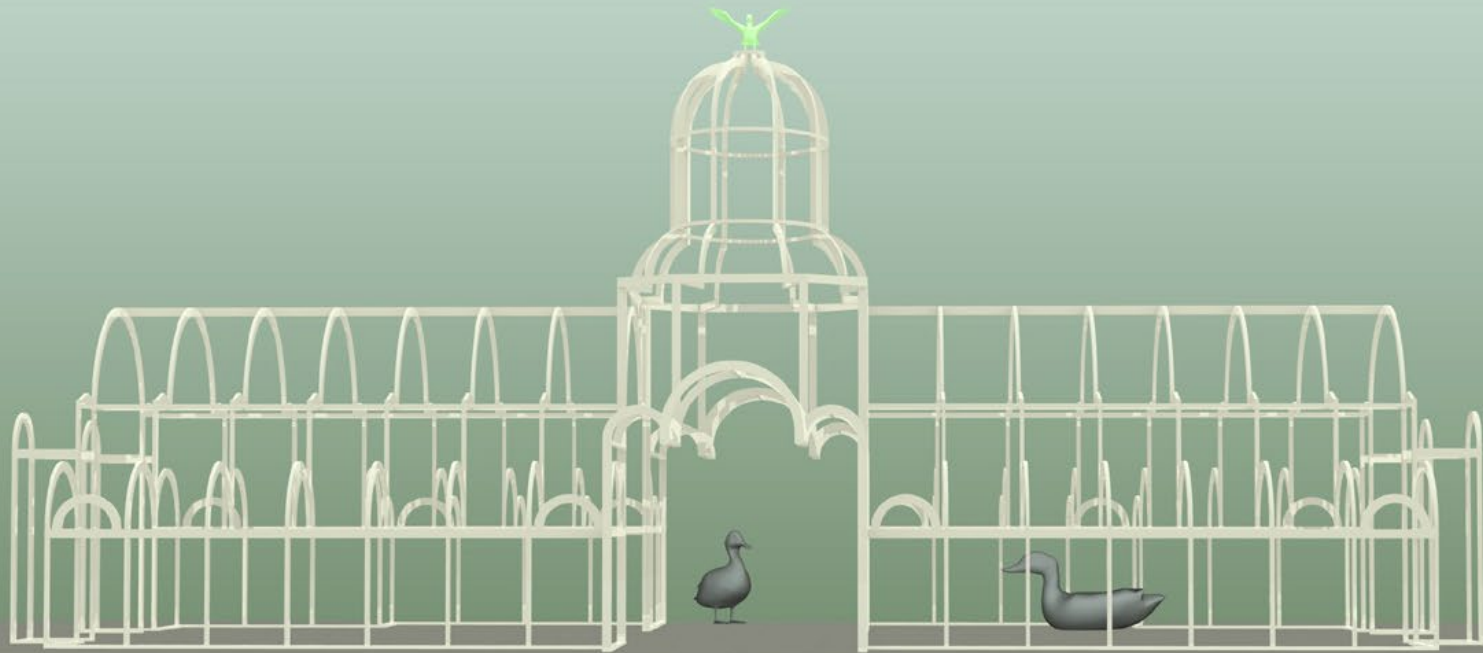
Am. proj.	Scale:	n/a	Material: RVS 304
 	Units:	mm	Remarks:
	Date 2021-05-28	Filename: Palace_reworked_007_productie.3dm	
STUDIOGIJS Daendelsstraat 40 5018ES +31(0)653128158 gijs@studogijs.nl	Instaal Bokkerijder 10 5571 MX Bergeijk +31(0)497581004 werner@instaal.nl	Project: Paleis voor Volksvlijt	Page 1/3
		Drawn/Engineered by: Gijs de Zwart en Werner Schippers	
Drawing name: Samenstelling			A3

Am. proj.	Scale: 1:20	Material: RVS 304
	Units: mm	Remarks:
Date 2021-05-28	Filename: Palace_reworked_007_productie.3dm	
STUDIOGIJS Daendelsstraat 40 5018ES +31(0)653128158 gijs@studogijs.nl	Instaal Bokkerijder 10 5571 MX Bergeijk +31(0)497581004 werner@instaal.nl	Project: Paleis voor Volksvlijt Page 2/3 Drawn/Engineered by: Gijs de Zwart en Werner Schippers
Drawing name: Samenstelling		A3

Am. proj.	Scale: 1:20	Material: RVS 304
	Units: mm	Remarks:
Date 2021-05-28	Filename: Palace__reworked_007_productie.3dm	
STUDIOGIJS Daendelsstraat 40 5018ES +31(0)653128158 gijs@studogijs.nl	Instaal Bokkerijder 10 5571 MX Bergeijk +31(0)497581004 werner@instaal.nl	Project: Paleis voor Volksvlijt Page 3/3 Drawn/Engineered by: Gijs de Zwart en Werner Schippers
Drawing name: Vloerplan		A3

Conclusie

In de vijver in het Sarphatipark ligt een leeg kunstplatform. Een uitgelezen plek voor een verwijzing naar het Paleis voor Volksvlijt, dat onder Sarphati's leiding tot stand kwam en na de verwoestende brand een mythisch karakter kreeg.

Het Paleis voor Volksvlijt was een ruim zestig meter hoog droompaleis dat zijn gelijke niet kende. Een toonbeeld van de vooruitgang en nieuwe technologische en maatschappelijke perspectieven.

Dit schetsontwerp is niet zonder meer een verkleining van het originele Paleis en een ode aan het oude Paleis van weleer. Het is een open, luchtige geest van het gebouw in een nieuwe tijd. Een op zichzelf staand werk, wat in haar nieuwe context nu het dier als gebruiker centraal stelt.

Het werk speelt met de hoek van waaruit je kijkt; en verandert van heel transparant tot een wolk van staal. Zo nodigt het uit tot nieuwe perspectieven en maakt het de kijker nieuwsgierig naar wat er eens was en kan zijn.

**STUDIO
WESSELS BOER**

Public Art
& Design

Haparandadam 7-D6
1013 AK Amsterdam
The Netherlands

info@studiowesselsboer.nl
www.studiowesselsboer.nl